

Regeringens proposition

1986/87: 27

om fortsatt kreditpolitisk lagstiftning

Prop.

1986/87: 27

Regeringen föreslår riksdagen att anta de förslag som har tagits upp i bifogade utdrag ur regeringsprotokollet den 9 oktober 1986.

På regeringens vägnar

Ingvar Carlsson

Bengt K. Å. Johansson

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås att giltighetstiden för lagen (1974: 922) om kreditpolitiska medel förlängs med tre år, dvs. till utgången av år 1989. Vidare föreslås en lag med bemyndigande för regeringen att meddela föreskrifter om betalningsvillkor vid konsumenters kreditköp av varor, tjänster eller andra nyttigheter. Även denna lag föreslås gälla till utgången av år 1989.

Lag om fortsatt giltighet av lagen (1974: 922) om
kreditpolitiska medel

Härigenom föreskrivs att lagen (1974: 922) om kreditpolitiska medel, som gäller till utgången av år 1986¹, skall ha fortsatt giltighet till utgången av år 1989.

¹ Lagens giltighetstid senast förlängd 1983: 916.

Lag med bemyndigande att meddela föreskrifter om betalningsvillkor vid kreditköp

Regeringen får meddela föreskrifter om de betalningsvillkor som säljare eller kreditgivare skall tillämpa gentemot konsumenter vid kreditköp av varor, tjänster eller andra nyttigheter. Regeringen får också meddela föreskrifter om skyldighet för säljare och kreditgivare att lämna de upplysningar som behövs för myndigheternas tillsyn.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1987 och gäller till utgången av år 1989.

Genom lagen upphävs lagen (1975:90) med bemyndigande att meddela föreskrifter om betalningsvillkor vid yrkesmässig försäljning av bilar.

Lag om ändring i konsumentkreditlagen (1977: 981)

Härigenom föreskrivs att 30 § konsumentkreditlagen (1977: 981) skall ha följande lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*30 §¹

Bestämmelserna i 8 och 9 §§ gäller ej kreditköp för vilka föreskrifter om kontantinsats har meddelats med stöd av lagen (1975:90) med bemyndigande att meddela föreskrifter om betalningsvillkor vid yrkesmässig försäljning av bilar. Bestämmelserna gäller inte heller kreditköp för vilka föreskrifter har meddelats med stöd av lagen (1985:580) med bemyndigande att meddela föreskrifter om betalningsvillkor vid kreditköp.

Bestämmelserna i 8 och 9 §§ gäller ej kreditköp för vilka föreskrifter om kontantinsats har meddelats med stöd av lagen (1986:000) med bemyndigande att meddela föreskrifter om betalningsvillkor vid kreditköp.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1987.

¹ Senaste lydelse 1985: 581.

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 9 oktober 1986

Närvarande: statsministern Carlsson, ordförande, och statsråden Lundkvist, Sigurdson, Gustafsson, Leijon, Hjelm-Wallén, Peterson, Andersson, Bodström, Göransson, Gradin, Dahl, R. Carlsson, Hellström, Wickbom, Johansson, Hulterström, Lindqvist

Föredragande: statsrådet Johansson

Proposition om fortsatt kreditpolitisk lagstiftning

1 Inledning

1.1 Lagen om kreditpolitiska medel

Lagen (1974: 922) om kreditpolitiska medel trädde i kraft den 1 januari 1975. Giltighetstiden begränsades till tre år, dvs. till utgången av år 1977. Lagens giltighetstid har sedan förlängts vid fyra tillfällen, senast till utgången av år 1986 (prop. 1983/84: 43, FiU 14, rskr. 34, SFS 1983: 916).

I skrivelse den 21 augusti 1986 har fullmäktige i Sveriges riksbank hemställt om ytterligare tre års förlängning av lagens giltighetstid, dvs. förlängning till utgången av år 1989. Skrivelsen bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 1*.

Efter remiss har yttranden över skrivelsen avgetts av bankinspektionen, försäkringsinspektionen, Svenska bankföreningen, Svenska sparbanksföreningen, Sveriges föreningsbankers förbund, Svenska försäkringsbolags riksförbund, Folksam och Finansbolagens förening.

Svenska försäkringsbolags riksförbund och Folksam (försäkringsbolagen) har avgett ett gemensamt yttrande.

En sammanställning av remissyttrandena bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 2*.

Lagen om kreditpolitiska medel utgör den författningsmässiga grundvalen för den kreditpolitiska regleringen. Den ger regeringen befogenhet att på framställning av riksbanksfullmäktige förordna att riksbanken får använda olika kreditpolitiska medel. Sådant förordnande får meddelas om det behövs för att uppnå de mål som statsmakterna har fastställt för riksbankens penningpolitiska verksamhet. En redogörelse för lagens innehåll bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 3*.

Lagen om kreditpolitiska medel trädde i kraft den 1 januari 1975. Giltighetstiden begränsades på förslag av riksdagens finansutskott till tre år. Utskottet ansåg att riksdagen därefter borde få tillfälle att ta ställning till den kreditpolitiska lagstiftningens innehåll och utformning mot bakgrund av de erfarenheter som man efter hand vann.

Prop. 1983/84: 43 innehöll en kort redogörelse för den kreditpolitiska

utredningens (E 1980: 02) bedömningar och förslag i betänkandet (SOU 1982: 52) En effektivare kreditpolitik. Utredningens huvudförslag, införandet av lagreglerade s.k. vita perioder, avvisades som ogenomförbart. Beträffande utredningens förslag i övrigt, som delvis avsåg förändringar av teknisk natur, uttalade föredragande statsrådet att de kunde komma att aktualiseras senare.

Riksbanksfullmäktige (majoriteten) har i skrivelsen till regeringen hemställt att giltighetstiden för lagen om kreditpolitiska medel skall förlängas till utgången av år 1989. Minoriteten anser att förlängning bör ske endast till utgången av år 1988. Fullmäktige konstaterar att kreditmarknaden successivt har avreglerats under 1980-talet men att lagen, även om den tillämpats i allt mindre utsträckning, bör förlängas eftersom den fyller en viktig funktion som beredskapslag. Lagen kan snabbt tillgripas om behov föreligger. Fullmäktige har också redan nu, under förutsättning att riksdagen beslutar om en förlängning av lagens giltighetstid, hemställt att förordnande utfärdas om kassakrav för bankinstitut.

1.2 Bemyndigande att meddela föreskrifter om betalningsvillkor vid kreditköp

Regeringen har bemyndigats av riksdagen att meddela föreskrifter om betalningsvillkor vid vissa kreditköp. Bemyndigandena finns i lagen (1975: 90) med bemyndigande att meddela föreskrifter om betalningsvillkor vid yrkesmässig försäljning av bilar samt i lagen (1985: 580) med bemyndigande att meddela föreskrifter om betalningsvillkor vid kreditköp.

Med anledning av en redogörelse i prop. 1985/86: 150 (kompletteringspropositionen) bil. 1 s. 106 för tillämpningen av de nämnda bemyndigandena uttalade finansutskottet (FiU 1985/86: 30, s. 38) att en samordning av bemyndigandelagarna och övrig kreditpolitisk lagstiftning kunde ha vissa fördelar och att, i överensstämmelse med vad som angavs i kompletteringspropositionen, formerna för en sådan samordning borde övervägas i samband med beredningen av frågan om en förlängning av den kreditpolitiska lagen. Utskottet föreslog med hänsyn härtill att giltighetstiden för lagen med bemyndigande att meddela föreskrifter om betalningsvillkor vid kreditköp skulle anpassas till giltighetstiden för den kreditpolitiska lagen, dvs. till utgången av år 1986. Riksdagen fattade herefter beslut i överensstämmelse med utskottets förslag (rskr. 1985/86: 358, SFS 1986: 598).

2.1 Fortsatt giltighet av lagen (1974: 922) om kreditpolitiska medel

Mitt förslag: Giltighetstiden för lagen om kreditpolitiska medel förlängs med tre år, dvs. till utgången av år 1989.

Fullmäktiges hemställan: Överensstämmer med mitt förslag.

Remissinstanserna: Med undantag för försäkringsbolagen och Finansbolagens förening godtar remissinstanserna att giltighetstiden förlängs.

Skälen för mitt förslag: Under senare år har en långtgående avreglering skett på penning- och kreditmarknaderna. Likviditetskvoterna för bankerna har avskaffats liksom utlåningsregleringen för finansbolagen. Under år 1986 har den kreditpolitiska lagen endast använts för tillämpning av kassakrav på banker, allmän placeringsplikt för livförsäkringsföretag och allmänna pensionsfonden samt räntereglering (realräntelån eller indexlån) för livförsäkringsföretag.

I fråga om kassakraven på bankerna har riksbanken redan nu, under förutsättning att riksdagen beslutar om en förlängning av den kreditpolitiska lagen, hemställt om att nytt förordnande utfärdas beträffande bankinstituten.

Regeringens förordnanden om placeringsplikt gäller till utgången av år 1986 och riksbankens tillämpningsföreskrifter gäller t. o. m. den 30 november 1986. Enligt beslut av riksbanksfullmäktige den 25 september 1986 kommer riksbanken inte att begära en förlängning av detta förordnande. Placeringsplikten har inneburit att livförsäkringsbolagen och allmänna pensionsfonden har ålagts att förvärva prioriterade obligationer utgivna för statens, bostadsbyggandets och jordbrukets långfristiga finansiering.

Även om den kreditpolitiska lagstiftningen således för närvarande utnyttjas i ringa utsträckning kvarstår behovet av en beredskapslag som kan tillgripas snabbt om den framtida internationella eller inhemska utvecklingen så påkallar.

På grund av det anförda anser jag, i likhet med riksbanksfullmäktige och flertalet av remissinstanserna, att giltighetstiden för den kreditpolitiska lagen bör förlängas. Förlängningen bör enligt min mening avse tre år, dvs. till utgången av år 1989.

Jag vill i detta sammanhang erinra om att statsskuldspolitiska kommittén (Fi 1983: 07) i sitt slutbetänkande (SOU 1986: 22) Riksbanken och riksgäldskontoret har föreslagit att bestämmelserna i den kreditpolitiska lagen om kassakrav förs över till en föreslagen ny riksbankslag. Till detta kommer de ändringar av delvis teknisk natur som den kreditpolitiska utredningen föreslagit och som kan komma att aktualiseras under tiden fram till utgången av år 1989. Jag förordar att frågan om sådana ändringar i den kreditpolitiska lagen tas upp i samband med beredningen av statsskuldspolitiska kommitténs förslag.

Mitt förslag: Regeringen ges bemyndigande att meddela föreskrifter om de betalningsvillkor som säljare eller kreditgivare skall tillämpa gentemot konsument vid kreditköp av varor, tjänster eller andra nyttigheter. Lagens giltighetstid anpassas till vad som föreslås gälla för lagen om kreditpolitiska medel, dvs. till utgången av år 1989.

Bakgrunden till mitt förslag: Riksdagen behandlade under våren 1985 frågan om ett utvidgat bemyndigande för regeringen att förordna om betalningsvillkor vid kreditköp (prop. 1984/85: 217, LU 44, rskr. 411). Tidigare meddelade bemyndiganden att utfärda föreskrifter om betalningsvillkor vid yrkesmässig försäljning av bilar och vid kontoköp utvidgades då till att avse övriga konsumentkreditköp av varor, tjänster och andra nyttigheter. Vad gäller kontoköp och övriga konsumentkreditköp, utom bilar, togs bemyndigandet upp i en ny lag, lagen (1985: 580) med bemyndigande att meddela föreskrifter om betalningsvillkor vid kreditköp.

De skärpta regler för bilkrediter (förordningen (1985: 253) om vissa betalningsvillkor vid yrkesmässig försäljning av bilar, ändrad 1985: 611), kontoköp (förordningen (1985: 252) om vissa betalningsvillkor vid kontoköp) och andra kreditköp (förordningen (1985: 610) om betalningsvillkor vid vissa kreditköp, ändrad 1985: 674 och 723) som beslutades av regeringen våren och sommaren 1985 med stöd bl. a. av det nya bemyndigandet gällde i enlighet med de ursprungliga avsikterna t. o. m. utgången av mars i år. Nu gäller för kontokrediter en överenskommelse mellan kontoföretagen, handeln och konsumentverket om normerande regler avseende bl. a. marknadsföring och amorteringstakt. För andra konsumentkreditköp gäller åter konsumentkreditlagens (1977: 981) permanenta regler med krav på en kontantinsats på normalt minst 20% av varans kontantpris.

I samband med den nämnda riksdagsbehandlingen uttalade riksdagen att regeringen – om det enligt regeringens bedömande finns ett behov av den nya bemyndigandelagen även efter den 1 juli 1986 – borde för riksdagen redovisa skälen för sin bedömning. En redovisning lämnades härefter av föredragande statsrådet i kompletteringspropositionen våren 1986.

Riksdagen beslöt härefter (FiU 1985/86: 30, rskr. 358) att lagen med bemyndigande för regeringen att meddela föreskrifter om betalningsvillkor vid kreditköp skulle ges giltighet till utgången av år 1986 och att formerna för en samordning med den kreditpolitiska lagen skulle övervägas i samband med beredningen av frågan om en förlängning av sistnämnda lag.

Skälen för mitt förslag: Beträffande ifrågasatt samordning med den kreditpolitiska lagen gör jag nu följande bedömning. Den kreditpolitiska lagen innehåller kreditpolitiska medel som riksbanken efter förordnande av regeringen kan använda i syfte att uppnå de mål som fastställts för riksbankens penningpolitiska verksamhet. Regeringens förordnande kan utfärdas på framställning av riksbanken. Nuvarande bemyndigande att meddela föreskrifter om betalningsvillkor vid kreditköp ger regeringen möjlighet att, i

särskilt uppkomna lägen, påverka den privata konsumtionen och därmed efterfrågeläget i ekonomin. Bemyndigandet att meddela föreskrifter om betalningsvillkor vid yrkesmässig försäljning av bilar ger på motsvarande sätt regeringen möjlighet att påverka den betydande del av konsumtionen som avser bilköp. Behov av sådana restriktioner som här avses kan uppkomma t. ex. i samband med andra penningpolitiska åtgärder och de måste då kunna sättas in med omedelbar verkan. Detta samband utgör dock inte skäl för att ta in dessa bemyndiganden i den kreditpolitiska lagen med de kreditpolitiska medel som enligt denna kan ställas till riksbankens förfo-gande. För att en samtidig bedömning skall kunna ske bör dock i fortsättningen bemyndigandena ges i en gemensam lag vars giltighetstid samordnas med den som gäller för den kreditpolitiska lagen.

Beträffande behovet av fortsatt bemyndigande anser jag att de skäl som redovisats i det föregående alltjämt är tillämpliga. I fråga om bilkrediter bör dock bemyndigandet kunna begränsas att gälla på samma sätt som för närvarande gäller vid andra kreditköp, dvs. att avse de betalningsvillkor som säljare eller kreditgivare skall tillämpa gentemot konsument. Jag föreslår därför att lagarna med bemyndigande att meddela föreskrifter om betalningsvillkor vid kreditköp och med bemyndigande att meddela föreskrifter vid yrkesmässig försäljning av bilar ersätts med en ny bemyndigandelag vars giltighetstid anpassas till vad som föreslås gälla för lagen om kreditpolitiska medel, dvs. till utgången av år 1989.

3 Upprättade lagförslag

I enlighet med vad jag nu har anfört har inom finansdepartementet upprättats förslag till

1. lag om fortsatt giltighet av lagen (1974: 922) om kreditpolitiska medel,
2. lag med bemyndigande att meddela föreskrifter om betalningsvillkor vid kreditköp,
3. lag om ändring i konsumentkreditlagen (1977: 981).

Förslaget under 3 har upprättats i samråd med chefen för justitiedepartementet.

4 Lagrådets hörande

Lagförslagen motsvarar förslag som riksdagen redan tidigare har prövat och godtagit. Jag anser därför att det inte är erforderligt att höra lagrådet.

5 Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att anta de upprättade lagförslagen.

6 Beslut

Prop. 1986/87: 27

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar att genom proposition föreslå riksdagen att anta de förslag som föredraganden har lagt fram.

SVERIGES RIKSBANK

1986-08-21 Dnr 86-162-002

Till Finansdepartementet

Giltighetstiden för lagen om kreditpolitiska medel (1974: 922) löper ut den 31 december 1986. Med anledning härav vill fullmäktige i riksbanken ta upp frågan om en förlängning av lagen.

Lagen om kreditpolitiska medel är en sk fullmaktslag som hittills prolongerats för viss tid – vanligtvis tre år. Enligt lagen får riksbanken använda ett kreditpolitiskt medel först efter det att en hemställan gjorts till regeringen och ett förordnande om att få tillämpa medlet erhållits från regeringen.

Kreditmarknaden har successivt avreglerats under 80-talet. Sålunda har ränteregleringen och likviditetskvoterna för bankerna avskaffats liksom utlåningsregleringen för finansbolagen. Placeringsplikten har också avskaffats för sakförsäkringsbolag.

Under 1986 har lagen använts för tillämpning av kassakrav på banker, allmän placeringsplikt för livförsäkringsföretag och allmänna pensionsfonden samt räntereglering (realräntelån eller indexlån) för livförsäkringsföretag.

Även om lagen således tillämpas i allt mindre utsträckning bör den enligt fullmäktige prolongeras eftersom den fyller en viktig funktion som beredskapslag. Lagen kan snabbt tillgripas om behov föreligger. I vad utsträckning detta blir aktuellt under 1987 återkommer fullmäktige senare till i en särskild skrivelse. Fullmäktige vill dock redan nu under förutsättning att riksdagen beslutar om en förlängning av lagen hemställa om ett förordnande om kassakrav för bankinstitut. Kassakrav utgör nämligen ett viktigt komplement till marknadsoperationer vid riksbankens räntestyrning.

Hemställan

Med hänvisning till vad som ovan sagts får fullmäktige i riksbanken hemställa att regeringen måtte föreslå riksdagen att förlänga giltighetstiden för lagen (1974: 922) om kreditpolitiska medel att gälla till utgången av år 1989.

Under förutsättning av riksdagens beslut att förlänga giltighetstiden för lagen om kreditpolitiska medel får fullmäktige vidare hemställa om att regeringen måtte utfärda förordnande om kassakrav för bankinstitut.

Stockholm som ovan

På Fullmäktiges vägnar:

Erik Åsbrink

Hanna Ericson

Närvarande: Ordföranden Erik Åsbrink
vice ordförande Olle Göransson
Bengt Dennis
Jan Bergqvist
Anne Wibble
Karl Boo
Johan Gernandt

§ 2. Skrivelse till regeringen med hemställan om förlängd giltighet av lagen om kreditpolitiska medel m. m.

Anders Sahlén upptog fråga om förlängd giltighet av lagen (1974: 922) om kreditpolitiska medel vilken gällde till utgången av 1986. Fullmäktige beslöt att i skrivelse till regeringen hemställa att regeringen måtte föreslå riksdagen att förlänga giltighetstiden för lagen om kreditpolitiska medel till utgången av år 1989.

Fullmäktige beslöt vidare att i skrivelsen hemställa om att regeringen, under förutsättning av riksdagens beslut att förlänga lagen om kreditpolitiska medel, måtte utfärda förordnande om kassakrav för bankinstitut.

Mot fullmäktiges beslut reserverade sig *Anne Wibble, Karl Boo* och *Johan Gernandt*, som anförde följande.

Vi anser, att giltighetstiden för lagen om kreditpolitiska medel endast bör förlängas till utgången av år 1988 med hänsyn till att ny riksbankslag kan förväntas träda i kraft från den 1 januari 1989.

Vi delar uppfattningen, att regeringen måtte utfärda förordnande om kassakrav för bankinstitut, eftersom dylikt förordnande är ett marknadskonformt medel för riksbanken inom penningpolitiken. I förslaget till ny riksbankslag (SOU 1986: 22) föreslås även att riksbanken direkt får rätten att uppställa kassakrav.

Vi vill emellertid redan nu också erinra om vår uppfattning, att förordnande inte bör begäras om allmän placeringsplikt för livförsäkringsföretag och Allmänna Pensionsfonden samt räntereglering (realräntelån eller indexlån) för livförsäkringsföretag.

Denna paragraf förklarades omedelbart justerad.

Ur protokollet: Ulla Wettermark

Sammanställning av remissyttrandena

Remissinstanserna, med undantag för försäkringsbolagen och Finansbolagens förening har lämnat framställningen om förlängning utan erinran.

Svenska bankföreningen: I betänkandet "En effektivare kreditpolitik" (SOU 1982: 52) uttalade kreditpolitiska utredningen att en kreditpolitisk lagstiftning behövs som komplement till marknadskonforma åtgärder när riksbanken behöver rådrum för att komma tillrätta med akuta krissituationer. I sitt remissyttrande instämde bankföreningen häri.

Riksbanksfullmäktige säger i den nu remitterade framställningen att lagen, även om den nu tillämpas i allt mindre utsträckning, fyller en viktig funktion som beredskapslag. Detta synes enligt bankföreningen stå i god överensstämmelse med kreditpolitiska utredningens uttalande. Under förutsättning att den kreditpolitiska lagen fortsättningsvis i enlighet härmed används som en beredskapslag vill bankföreningen inte motsätta sig att den nu förlängs.

Karaktären av beredskapslag bör, som bankföreningen framhöll i yttrandet över nyssnämnda betänkande, innebära iakttagande av den restriktivitet i tillämpningen av de extraordinära kreditpolitiska medlen som avses i den gällande lagen men som inte alltid i praktiken iakttagits. Ett exempel härpå är att den allmänna placeringsplikt som alljämt upprätthålles för vissa institutioner inte i rådande läge erfordras för att, som lagen kräver, tillgodose behovet av långfristig kredit åt staten eller för bostadsbyggnad.

Lagens beredskapskaraktär bör också innebära att kassakrav utnyttjas främst i akuta kriser och endast under kortare tid; de övriga marknadskonforma kreditpolitiska medlen bör tillgodose behoven under mera normala förhållanden. Bankföreningen vidhåller sin i andra sammanhang framförda uppfattning att, om kassakrav tillämpas, en lägsta ränta motsvarande bankernas anskaffningskostnad för inlåningsmedel alltid skall av riksbanken betalas för kassakravsmedel.

Svenska sparbanksföreningen: Svenska sparbanksföreningen vill inledningsvis framhålla vikten av att den inledda liberaliseringen av kreditmarknaden fortsätter och att restriktioner och regleringar endast införs om det verkligen föreligger sådana synnerliga skäl som förutsätts i lagen om kreditpolitiska medel. Sådana skäl föreligger inte idag enligt Sparbanksföreningens mening. Samtidigt vill Svenska sparbanksföreningen inte motsätta sig att giltighetstiden för lagen förlängs som en beredskapsåtgärd.

Riksbankens hemställan om förordnande att tillämpa den del i lagen om kreditpolitiska medel som avser kassakrav är Sparbanksföreningen beredd att acceptera. Föreningen förutsätter att riksbanken också i fortsättningen tillämpar förordnandet så att kreditmarknadens funktion på lång sikt inte äventyras. Regler om kassakrav syftar i första hand till att dämpa konjunkturmässiga svängningar i penningmängden. Kassakrav kan därför aldrig vara ett medel som används konstant oberoende av det omgivande ekonomiska läget.

Svenska sparbanksföreningen vill i sammanhanget understryka att kassakravet är ett medel för att påverka de konjunkturbetingade likviditetsförändringarna på marknaden. Reglerna om kassakrav bör däremot inte användas för att generellt påverka bankernas resultat. Sparbanksföreningen förutsätter därför att kassakravsmedlen snarast skall bli räntebärande.

Sveriges föreningsbankers förbund: Den avreglering av kreditmarknaden som skett under 80-talet har Föreningsbankerna välkomnat. Genom att avskaffa räntereringen och likviditetskvoterna för bankerna har successivt anpassat den svenska kreditmarknaden till den internationella utvecklingen samtidigt som kreditförsörjningen inom landet blivit både effektivare och billigare för konsumenterna. Behovet av en beredskapslag blir dessutom mindre när statens kreditförsörjningsbehov minskar med reducerat budgetunderskott. Några reminiscenser kvarstår dock.

När behovet av långfristiga krediter för staten och bostadsbyggandet minskar så torde den allmänna placeringsplikten som alltfjämt lever kvar för några institutioner kunna slopas. Förtroendet för att lagen har beredskapens karaktär ökar när den bara tillämpas i synnerligen angelägna och påkallade situationer. Restriktivitet med lagens användning inger hos allmänhet och institutioner en stark känsla av omdömesgillt ansvarstagande när läget så kräver.

I enlighet härmed bör också kassakravet för banker bara användas i speciella situationer och då temporärt. Vår uppfattning är att riksbanken – när kassakraven tillämpas – skall svara för en skälig ränta. Denna bör åtminstone täcka bankernas anskaffningskostnad för de inlånade medlen.

I den mån lagen i framtiden har karaktär av ren beredskapslag med restriktiv tillämpning motsätter vi oss inte att giltighetstiden förlängs till utgången av 1989.

Försäkringsbolagen: Då frågan om förlängning av giltighetstiden för lagen förra gången var aktuell (september 1983) anförde försäkringsbolagen bl a följande .

”Försäkringsbolagen har i tidigare sammanhang då fråga varit om förlängning av giltighetstiden för lagen om kreditpolitiska medel och om förordnande om allmän placeringsplikt och räntereglering för försäkringsbolag motsatt sig lagen som sådan och dess tillämpning.

Skälet är försäkringsbolagens uppfattning att regleringar på kreditmarknaden är av ondo såväl för samhällsekonomin, genom att obalanser i ekonomin bevaras, som för försäkringssparandet.”

Försäkringsbolagens uppfattning är fortfarande densamma, varför bolagen avstyrker förlängning av lagen om kreditpolitiska medel.

Finansbolagens förening: I betänkandet ”En effektivare kreditpolitik” (SOU 1982: 52) angav den kreditpolitiska utredningen att en kreditpolitisk lagstiftning behövs som komplement till marknadskonforma åtgärder.

I sitt remissyttrande över betänkandet anförde föreningen bl a följande:

”Finansbolagens Förening finner utredningens analys mycket övertygande och instämmer till fullo i de principiella slutsatserna. Föreningen anser också att LKM använts i överdriven utsträckning som ej varit lagstiftarens intentioner. Föreningen drar härav slutsatsen att det inte finns några vägande skäl att i fortsättningen bedriva en kreditpolitik i Sverige

som är uppbyggd på användningen av LKM. Denna bör därför avskaffas och kreditpolitiken bedrivas enbart med marknadskonforma medel. Att detta inte på något sätt behöver innebära några risker visas av att utvecklingen internationellt sedan länge gått i denna riktning och att man i flertalet västländer klarat sig mycket bra utan reglerande kreditpolitiska medel. Föreningen hyser stark tilltro till riksbankens förmåga att uppnå de uppsatta målen med hjälp av en i huvudsak marknadskonform politik. Tillkomsten av en fungerande penningmarknad och den allmänna utvecklingen av den svenska kreditmarknaden har på ett påtagligt sätt ökat förutsättningarna att bedriva en marknadskonform kreditpolitik."

Mot bakgrund av det anförda förordade föreningen att den kreditpolitiska regleringen skulle upphävas, att den inte skulle följas av någon ny kreditpolitisk lagstiftning och att en "marknadskonform" kreditpolitik skulle tillämpas.

Som riksbanken konstaterar har utvecklingen nu gått i riktning emot en avreglering av kreditmarknaden. Med hänsyn härtill och till vad föreningen tidigare anfört finner föreningen inte anledning att ändra sin inställning till behovet av en kreditpolitisk lagstiftning och avstyrker därför riksbankens förslag.

Lagen om kreditpolitiska medel

Lagen om kreditpolitiska medel (prop. 1974: 168) är en fullmaktslag. Den ger regeringen befogenhet att på framställning av fullmäktige i riksbanken förordna att riksbanken får använda kreditpolitiskt medel. Förutsättningen för sådant förordnande är att det behövs för att uppnå de mål som har fastställts för riksbankens penningpolitiska verksamhet (3 § första stycket).

De kreditpolitiska medlen enligt lagen är likviditetskrav, kassakrav, utlåningsreglering, emissionskontroll, allmän placeringsplikt, särskild placeringsplikt och räntereglering (1 §). Utlåningsreglering, allmän och särskild placeringsplikt samt räntereglering är att anse som extraordinära medel. Förordnande om något av dessa medel får nämligen meddelas endast om synnerliga skäl föreligger (3 § andra stycket).

Förordnande om kreditpolitiskt medel kan avse ett eller flera slag av bankinstitut, försäkringsinstitut eller annat kreditinstitut (4 § första stycket). Förordnande om emissionskontroll eller räntereglering kan avse även annan än kreditinstitut. I lagen räknas som bankinstitut bankaktiebolag, sparbank och centralkassa för jordbrukskredit. Med försäkringsinstitut avses AP-fonden och försäkringsföretag med svensk koncession. Kreditinstitut i lagens mening är vid sidan om bankinstitut och försäkringsinstitut jordbrukskassa, kreditaktiebolag, finansbolag enligt lagen (1980: 2) om finansbolag, landshypoteks- och stadshypoteksinstitutionerna samt Svenska skeppshypotekskassan (2 §¹).

Om regeringen har meddelat förordnande om kreditpolitiskt medel ankommer det på riksbanken att svara för de föreskrifter som behövs för användningen (5 §). Riksbanken får begränsa användningen av kreditpolitiskt medel till ett eller flera slag av institut, undanta visst institut, om särskilda skäl föreligger, och utfärda olika föreskrifter för skilda institut (6 §).

I lagen anges den närmare innebörden av de olika kreditpolitiska medlen. *Likviditetskrav* kan endast träffa bankinstitut. Med likviditetskrav avses att bankinstitutets likvida medel vid viss tidpunkt skall uppgå till ett belopp som motsvarar viss andel – högst 55 % – av institutets förbindelser med de avdrag och undantag som riksbanken anger (7 och 8 §§²). Har regeringen förordnat om likviditetskrav, skall riksbanken i sina föreskrifter ange vid vilken tidpunkt kravet skall vara uppfyllt (beräkningstidpunkten), kravets storlek uttryckt i procent, vilka tillgångar som får räknas som likvida medel, vilka skulder som därvid skall dras av samt vilka skulder och andra förbindelser som får undantas vid beräkning av förbindelserna. I lagen anges särskilt att skattkamarväxlar, obligationer och andra förbindelser som staten har utfärdat skall räknas som likvida medel. Det föreskrivs också att som likvida medel skall räknas dels obligationer som har

¹ Senaste lydelse 1980: 1095.

² Senaste lydelse 1982: 1258.

utfärdats av Sveriges allmänna hypoteksbank, och som avser kreditgivning till främjandet av jordbrukets, skogsbrukets och trädgårdsnäringens långsiktiga utveckling, dels sådana obligationer som har utfärdats av Konungariket Sveriges stadshypotekskassa, Svenska bostadskreditkassan eller kreditaktiebolag och som avser kreditgivning för nyproduktion av bostäder eller, i den mån statligt bostadslån utgår, för annat byggande (9 §³).

I fråga om beräkningen av de likvida tillgångarna gäller en specialregel för sådana bankaktiebolag som Sparbankernas Bank och Föreningsbankernas Bank. Deras förbindelser utgörs huvudsakligen av inlåning från en särskild grupp av bankinstitut, dvs. sparbanker resp. centralkassor för jordbrukskredit. Sådan inlåning skall dras av från summan av de likvida medlen endast i den mån tillgodohavande hos sparbank resp. centralkassa har tagits upp som likvida medel. För de nämnda båda bankerna kan riksbanken emellertid föreskriva högre likviditetskrav än det annars gällande maximitalet 55 % (10 §).

Liksom likviditetskrav är *kassakrav* ett medel som kan användas endast mot bankinstituten. Syftet är att förmå bankerna att hålla viss del av kassamedlen bundna på räkning i riksbanken eller som inneliggande kassa. Bankinstituts medel på checkräkning i riksbanken jämte så stor del av inneliggande kassa som riksbanken medger skall vid viss tidpunkt uppgå till ett belopp som motsvarar viss andel, högst 15 %, av bankens förbindelser med de undantag som riksbanken anger. Meddelas förordnande om kassakrav skall riksbanken ange när kassakravet skall vara uppfyllt (beräkningstidpunkten), det procenttal som skall gälla och i vad mån inneliggande kassa får medräknas och undantag från förbindelserna får göras (11–13 §§).

Utlåningsreglering innebär att ett högsta belopp fastställs för bankernas utlåning. Utlåningsreglering kan numera också gälla utlåning från finansbolagen och från försäkringsinstituten. Regleringen kan avse inte bara utlämnade lån utan också beviljade men ännu inte utlämnade (disponerade) lån. Med lån jämställs likvider för fordringar som finansbolag förvärvar för att medverka till finansiering. Även garantiförbindelser kan omfattas av utlåningsreglering till den del de är knutna till kreditgivning. Vidare kan ett högsta belopp fastställas för värdet av lös egendom, som finansbolag för att medverka till finansiering upplåter till nyttjande (leasingobjekt) sedan ett förordnande om utlåningsreglering trätt i kraft. Krediter till särskilda ändamål kan undantas. Det s. k. utlåningstaket kan enligt prop. 1974: 168 (s. 196) bestämmas som en kvotdel av kreditvolymens storlek vid en viss tidigare tidpunkt. Det kan också bestämmas på grund av ett genomsnitt av utlåningsvolymen under viss tid eller på annat sätt. Riksbanken skall sålunda för viss tidpunkt (beräkningstidpunkten) eller för viss tidsperiod (beräkningsperioden) fastställa maximibelopp i förhållande till lånens eller garantiförbindelsernas storlek eller leasingobjektets värde vid viss tidpunkt eller på annat sätt. Utlåningstaket kan bestämmas olika för utlåning, garantiförbindelser eller leasingobjekt till olika ändamål (14–16 §§⁴).

³ Senaste lydelse 1983: 587.

⁴ Senaste lydelse av 14 § 1984: 1111 och av 15–16 §§ 1980: 522.

Emissionskontroll innebär att andra obligationer än de som utges av bankinstitut och har en löptid på högst ett år, förlagsbevis och andra för den allmänna rörelsen avsedda skuldebrev inte får ges ut av annan än riksgäldskontoret, om inte riksbanken ger tillstånd till det. Denna kontroll omfattar både kreditinstitut och andra utom riksgäldskontoret, vars emissioner av statsobligationer alltså faller utanför kontrollen. Emissionskontroll kan också avse andra skuldebrev som kreditinstitut ger ut. Här undantas dock inlåning på motböcker i bank och i övrigt inlåning på räkning från allmänheten. Emissionskontrollen kan avse såväl emissionernas volym som räntesatser och andra villkor. Riksbanken anger vilka slag av värdepapper som inte får ges ut utan tillstånd och från vilken tidpunkt ett förordnande om emissionskontroll gäller (17⁵ och 18 §§).

Syftet med ett förordnande om *allmän placeringsplikt* är att tillgodose behovet av långfristig kredit åt staten eller för bostadsbyggandet. Förordnande om allmän placeringsplikt kan avse bank- och försäkringsinstitut. Det innebär krav på instituten att en viss andel av den ökning, som deras totala placeringar undergår under viss tidsperiod (beräkningsperioden), skall bestå av prioriterade placeringar. När det gäller bankerna kan ökningen av de prioriterade placeringarna i stället bestämmas som en andel av institutets totala placeringar. Riksbanken bestämmer vilka placeringar som skall anses prioriterade och hur underlaget för placeringsplikten skall beräknas (19–21 §§).

Förordnande om *särskild placeringsplikt* kan meddelas för att tillgodose kreditbehovet för bostadsbyggandet under byggnadstid, s. k. byggnadskredit. Med särskild placeringsplikt avses skyldighet för bankinstitut att lämna byggnadskredit för särskilt angivet byggnadsprojekt. Endast sådana projekt kommer i fråga för vilka utgår eller kommer att utgå statligt bostadslån. En ytterligare förutsättning är att det finns kommunal borgen för projektet. Riksbanken anger vilket eller vilka bankinstitut som skall lämna byggnadskredit för visst byggnadsföretag (22–24 §§⁶). Riksbanken förutsätts enligt prop. 1974: 168 (s. 177 och 200) vid denna fördelning samråda med bostadsmyndigheterna och med bankerna och deras organisationer.

Räntereglering innebär att högsta eller lägsta ränta fastställs för inlåning eller att högsta ränta fastställs för utlåning. Förordnandet kan avse samtliga kreditinstitut utom finansbolag. Inlåningsräntorna kan dessutom regleras för annan som driver inlåning på räkning av det slag bank allmänt begagnar. Ränta som bestäms i särskild ordning eller som beräknas enligt särskilda bestämmelser berörs inte av förordnande om räntereglering. Med ränta likställs varje annan gottgörelse som utgör ersättning vid penninglån. Riksbanken får bestämma olika räntor för skilda slag av in- eller utlåning (25⁷–27 §§).

Lagen om kreditpolitiska medel innehåller vidare bestämmelser om *uppgiftsskyldighet*. Kreditinstitut skall efter anmodan av riksbanken lämna de uppgifter som riksbanken anser nödvändiga för att bedöma om kreditpoli-

⁵ Senaste lydelse 1979: 1055.

⁶ Senaste lydelse 20 § 1984: 1111.

⁷ Senaste lydelse av 25 § 1980: 522.

tiskt medel behöver användas eller för att tillämpa meddelat förordnande. Även annan som kan omfattas av förordnande om räntereglering har motsvarande uppgiftsskyldighet. Riksbanken får föreskriva att uppgift om ränteändring skall lämnas senast 15 dagar före ändringen (28 §).

Lagen innehåller också bestämmelser om *särskild avgift* för den som åsidosätter föreskrift som har meddelats med stöd av förordnande enligt lagen. Slutligen finns bestämmelser om *straff* i vissa fall för den som i samband med fullgörande av uppgiftsskyldighet lämnar oriktig uppgift och en bestämmelse om att talan inte får föras mot riksbankens beslut enligt lagen.

